

План міста Рівного 1896 р.: сутність та значення

Сергій ОСТАПЧУК <https://orcid.org/0000-0002-4493-1144>

УДК 528.9

ПОШУКОВА СТАТТЯ

Національний університет водного господарства та природокористування,
кафедра геодезії та картографії

Листування – * s.m.ostapchuk@nuwm.edu.ua

Ключові слова: картографічні матеріали, план міста, креслення, топоніми, умовні позначення, Рівне.

Анотація: Історичні картографічні матеріали є важливим джерелом знань про минуле та слугують ключовим інструментом для дослідження етапів розвитку території. У фокусі даного дослідження – рукописний план міста Рівного, датований 1896 роком і створений поручиком Каверінім.

У роботі представлено загальний вигляд плану міста, а також його фрагменти, що охоплюють центральну, західну, північну, східну та південну частини Рівного. Значну увагу приділено легенді плану. Проведено всебічний опис і аналітичне опрацювання змісту документа, зокрема виявлених районів, вуличної мережі, окремих об'єктів, особливостей рельєфу, гідрографії і рослинного покриву.

Аналіз цього графічного джерела є важливим кроком у процесі систематизації та вивчення історичної картографічної спадщини Рівного.

1. ВСТУП

У процесі проведення історико-географічних, краєзнавчих або ретроспективних досліджень виникає необхідність звертатися до старих картографічних матеріалів. Вони становлять собою надзвичайно цінне джерело інформації про минулі періоди, слугують свідченнями «просторовими документами епохи» і є важливим інструментом у вивченні історичного розвитку територій. На відміну від текстових джерел, які часто мають описовий характер і не завжди передають просторові особливості, старі карти і плани подають відомості у лаконічній, але водночас надзвичайно інформативній формі, де поєднуються точність, масштабність і наочність.

Історичні картографічні матеріали дозволяють дослідникам отримати цілісне уявлення про особливості просторової організації населених пунктів, структуру природного середовища, рівень освоєння територій, локалізацію об'єктів інфраструктури та ін. Вони відображають не лише географічне положення, а й соціально-економічні, політичні та культурні процеси, які мали місце у певний період. Завдяки цьому такі карти та плани стають своєрідним «вікном у минуле», що дає змогу простежити еволюцію ландшафту, зміну адміністративних меж, розвиток забудови, транспортної мережі та ін.

Жодна інша форма подання інформації не надає такої візуальної точності, не відтворює настільки детально форму, розміри та просторові зв'язки об'єктів, як картографічні документи. Тому використання старих карт та планів у сучасних дослідженнях не тільки

обґрунтоване, а й украї необхідне для глибокого, комплексного розуміння минулих реалій та їх впливу на сьогодення.

2. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

Аналіз наукових досліджень свідчить про високу зацікавленість учених до старих картографічних матеріалів як джерела цінної історико-географічної інформації.

У працях вітчизняних дослідників ґрунтовно викладено історію картографування українських земель від найдавніших часів до наших днів (Атлас 1937; Байцар 2023; Вавричин та ін. 2004, 2009; Володченко, Шевченко 2004; Сосса 2007, 2014). При цьому розглянуто і детально проаналізовано основні картографічні твори, висвітлено особливості загальногеографічного та тематичного картографування.

У численних публікаціях (Байцар 2022; Власюк 2005; Дашкевич 1992; Зілинський 1933; Історичне картознавство 2004; Менделюк 2007) підкреслюється значення історичних карт для реконструкції етнічної, адміністративної та природної географії минулого.

Дослідження (Дашкевич 1988; Дністрянський 2000; Кисельов та ін. 2024; Політична географія 1998) акцентують увагу на використанні старовинних мап для вивчення політичної географії та меж історичних регіонів України.

Старі картографічні матеріали завжди витребувані при вивченні минулого окремих територій та населених пунктів, що знайшло висвітлення у відповідних розвідках (Атлас 2014-2022; Остапчук 2019, 2021; Пересацько та ін. 2021; Ровенчак 2013).

У зарубіжній літературі (наприклад, у працях Black 2018; Harley, Woodward 1998; Harley 2001) простежується критичний підхід до інтерпретації старих карт: вони розглядаються не лише як джерело даних, а і як культурний артефакт, що відображає світогляд, ідеологію та політичну волю свого часу. Британські й американські науковці активно досліджують картографічну спадщину у контексті постколоніалізму, геополітики та еволюції просторового мислення.

Таким чином, і в українському, і в зарубіжному науковому просторі старі картографічні матеріали визнаються важливим інструментом історичних, географічних і культурологічних досліджень, що потребують як джерелознавчої критики, так і цифрових підходів до аналізу (Гаврюшин 2011; Лисюк та ін. 2024; Monmonier, 2018).

Об'єктом нашого дослідження став план міста Рівного 1896 року, який зберігається у фондах Рівненського обласного краєзнавчого музею, і практично, за виключенням скупих згадувань (як от, Ричков 2008) не описаний у науковій літературі. Тому метою статті є виконання всебічного аналізу цього картографічного джерела, що допоможе повніше і достовірніше розуміти реалії Рівного кінця XIX століття, коли воно входило до складу Російської імперії і вирізнялося поміж дванадцяти повітових міст Волинської губернії найбільш динамічним соціально-економічним зростанням (Прищепа 2006).

Рівне, подібно до більшості історичних міст, не має значного обсягу й розмаїття картографічних джерел. У зв'язку з цим, кожен виявлений колишній план міста становить важливу цінність для науковців, оскільки містить значний дослідницький потенціал і заслуговує на обов'язкове включення до відповідних розвідок.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Даний план є рукописним, він укладений на одному аркуші паперу, у прямокутній рамці, за строгими математичними правилами (рис. 1). У правому верхньому куті креслення у двох рядках розміщено назву «Планъ. Города Ровно.», нижче – «1896 г.», ще нижче – «Масштабъ 100 сажень.» (мається на увазі, в 1 англійському дюймі), внизу зліва – лінію орієнтування зі стрілкою на північ. У правому нижньому куті міститься підпис «Чертилъ Поруч. Каверин.».

Рис. 1. Загальний вигляд плану міста Рівного 1896 р.

Для зручності подальших досліджень на [рис. 2-6](#) у збільшеному вигляді наведено відповідно центральну, західну, північну, східну та південну частини міста.

Візуальний аналіз свідчить, що розгалужена гідрографічна мережа, яка займала на той час досить значну територію, і головна вулиця, наскрізна міська магістраль, яка мала важливе військово-стратегічне та економічне значення для царської Росії – Києво-Брестське шосе, поділяли Рівне на частини: старе місто (центр), острів Замковий, військові казарми, Воля, Америка, Кавказ, Грабник.

Як відомо, власні назви частин міст історично виникли раніше назв вулиць, тому їх по праву можна вважати першими міськими топонімами. Мають вони і свої пояснення.

Назви окремих районів Рівного кінця XIX ст. пов'язані з наступними обставинами:

- острів Замковий отримав назву від колись розміщених тут будівель стародавнього дерев'яного замку князів Несвицьких (існували у XV-XVIII ст.);
- у західному передмісті Воля проживали поселенці із сільської округи, які користувалися певними пільгами і були звільнені від деяких повинностей;
- передмістя Америка утворилося за рахунок розширення Волі, мало досить щільну забудову, що чимось нагадувало великі американські міста;
- північно-східне передмістя Кавказ розташовувалося на підвищених формах рельєфу, що різко виділялися на місцевості;
- в основі назви східного передмістя Грабник лежить флоронімічна ознака, бо саме граб був переважаючою породою лісового насадження цієї околиці міста.

Рис. 2. Центральна частина міста

На даний час рівненські топоніми Воля і Америка є зниклими, а Кавказ і Грабник – існуючими.

На плані нанесено густу мережу доріг і провулків, підписано їх назви. Пізніше, у різні часи, зі зрозумілих історичних причин, практично усі вони по декілька разів були перейменовані (за виключенням вулиці Замкової, яка хоч у роки Другої світової війни мала назву Бургштрассе, але у перекладі це означає те ж саме).

На сучасних картах для частини з них повернуто колишні назви (Дубенська, Кавказька, Шкільна, Тополева, Золотіївська). А переважна ж більшість вулиць такі назви втратили, можливо і назавжди (Мала Фольварна, Велика Фольварна, Броварна, Директорська, Волосна, Верхньодворецька, Південно-Дворецька, Велика Мінська, Мала Мінська, Мала Красна, Омелянівська, Бармацька, Томаровська, Новіковська, Аптекарська, Санаторна, Сарайна, Казармова, Тюремна, Африканська, Американська), як і провулки (Бармацький, Княжий, Соборний, Сапожний). Звернемо увагу, що багато вулиць і провулків мали назви, пов'язані з напрямками шляхів з навколишньою округою (як от, вул. Бармацька вела в напрямку села Бармаки, вул. Омелянівська – до села Омеляна, провулок Княжий – у напрямку до князівського палацу Любомирських та ін.) та розміщеними на них конкретними об'єктами (вулиці Аптекарська, Броварна, Казармова, провулок Сапожний та ін.).

Рис. 3. Західна частина міста

По краях плану на продовженні вулиць показано напрями на приміські села (в Золотіївку, Тютюковичі, Хутір Боярку, Басів Кут) чи ближні міста (в Дубно).

На даний час усі зазначені на кресленні приміські села стали повноправними частинами Рівного, при цьому вони зберегли свої колишні назви.

Показано велику кількість об'єктів, деякі з них підписані безпосередньо на плані (Південно-Західна залізниця, сухаревий завод, манеж, стрільбище, військова нумерація полків), інші позначені літерами із наступним поясненням у легенді.

Окремої уваги заслуговує зображення військового містечка, яке займає північно-західну частину плану.

Проведений аналіз доступних нам архівних матеріалів (державний архів Рівненської області, Рівненський обласний краєзнавчий музей, дослідникам зрозуміла проблема розпорошеності документів та непростого доступу до фондів, скажімо, основна частина картографічних матеріалів стосовно Рівного знаходиться у Російському державному історичному архіві (Санкт-Петербург)) і наукових публікацій такої детальності показу військової інфраструктури Рівненського гарнізону станом на кінець XIX – початок XX ст. не виявив.

Рис. 4. Північна частина міста

Справа в тому, що масштабне будівництво військового містечка розпочалося у 1887 р. (тобто незадовго до появи плану) і було пов'язане із агресивною імперською політикою Росії, близькістю австро-угорського кордону та можливою ймовірністю військових дій. Розташування військового кварталу саме у цьому місці зумовлено наявністю вільних земель у північно-західній частині міста, близькістю до залізниці і вокзалу (побудовані у 1873 р.) та прокладеному поряд Києво-Брестському шосе (побудоване у 1857 р.). Не слід забувати, що сам автор креслення перебував на військовій службі у царській армії у чині поручика і мав безпосередній доступ до потрібної для укладання плану інформації.

На кресленні показано казарми й споруди 125 (Курського) піхотного полку, 127 (Путивльського) піхотного полку, 32 артилерійської бригади, штаб 11 армійського корпусу та інші військові об'єкти.

Рис. 5. Східна частина міста

Як згадувалося раніше, окремі об'єкти на плані позначені буквами, а їх пояснення – у легенді (під назвою «Изъясненіе плана»), яку автор розмістив в окремому додатку-книжечці із 4 сторінок. Перелік подано у двох стовпчиках в алфавітному порядку:

- а – православний собор;
- б – повітове казначейство;
- в – відділення банку;
- г – єврейська лікарня;
- д – міська управа;
- е – пожежне депо;
- е² – пошта і телеграф;
- ж – реальне училище;
- з – костел;
- и – старий замок;
- к – цирк;

С. Остапчук

План міста Рівного 1896 р.: сутність та значення

л – англійський телеграф;
 м – колодязі;
 н – католицьке кладовище;
 о – вокзал Півд.-Зах. залізної дороги;
 п – міська лікарня;
 р – Омелянівська православна церква;
 с – кладовище;
 т – закрите кладовище;

Рис. 6. Південна частина міста

у – січковий завод;
 ф – зруйнований костел;
 х – головна синагога;
 ц – баня;
 ч – громадське зібрання;
 ш – французький готель;
 щ – військове управління;
 ю – казюонний винний завод;
 я – винокурний завод;
 ѳ – тюремний замок;
 а' – лютеранська церква;
 б' – земська пошта;
 в' – волосне управління,
 г' – провіантний магазин;
 д' – шкіряний завод;
 е' – кладовище;
 ж' – маслобійня;
 е' – міські казарми;
 з' – поштова станція;
 к' – шкіряний завод;
 л' – міські хліви для військових складів.

Як бачимо, цей перелік доволі об'ємний. Всього легенда нараховує 40 назв, тому Каверін змушений був деякі з них позначити проіндексованими літерами, ввести навіть букви грецького алфавіту. Найбільше місця у легенді відведено державним установам і закладам (11 назв), культовим спорудам і кладовищам (10), дрібним заводам і підприємствам (6).

На плані нанесено річку Устю, яка у південній околиці і в центральній частині Рівного розливається широкою гладдю. Ця заболочена місцевість із зарослями очерету та осоки на плані займає майже 1/4 території міста. Умовними знаками виділені місця, де Устя має високі береги, стрілкою відмічено напрям її течії. Гідрографію показано характерним синім кольором.

Притаманна для міста рослинність відображена відповідними для того часу умовними знаками. Урочище Грабник показано зеленим кольором.

Найбільш виражені природні і штучні форми рельєфу (яружна мережа, обриви, насипи) нанесено штриховими та контурними позначеннями.

План викреслено акуратним каліграфічним почерком, що надає йому особливої елегантності.

С. Остапчук

План міста Рівного 1896 р.: сутність та значення

4. ВИСНОВКИ

План поручика Каверіна 1896 р. є джерелом цінних, комплексних і неупереджених відомостей для пізнання міста Рівного кінця XIX ст. На ньому відображено особливості вигляду міста, топоніміку, містобудівні тенденції. Він має вагоме інформаційне значення, особливо з огляду на прискіпливе подання назв майже усіх вулиць і провулків, показ основних споруд та об'єктів. Разом з тим, вивчення цього фіксаційного документу є необхідною складовою інвентаризації давньої картографії Рівного, яке ускладнене розпорошеністю матеріалів та непростим доступом до відповідних фондів.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Атлас українських історичних міст** (2014-2022). За наук. ред. Мирона Капралія. Т. 1-5. Київ, Львів. [Atlas ukrainських istorichnykh mist (2014-2022). Za nauk. red. Myrona Kapralia. T. 1-5. Kyiv, Lviv.]
2. **Атлас України й сумежних країв** (1937). Підзаг. ред. В. Кубійовича; Наук. тов. ім. Шевченка. Львів: Український видавничий інститут. [Atlas Ukrainy y sumezhnykh kraiv (1937). Pidzah. red. V. Kubiiovycha; Nauk. tov. im. Shevchenka. Lviv: Ukrainnyi vydavnychiy instytut.]
3. **Байцар, А.Л.** (2022). *Україна та українці на європейських етнографічних картах*. Монографія. Львів: ЗУКЦ. [Baitsar, A.L. (2022). *Ukraine ta ukraintsi na yevropeiskyykh etnografichnykh kartakh*. Monohrafiia. Lviv: ZUKTs.]
4. **Байцар, А.Л.** (2023). *Географія та картографія українських історико-географічних земель XII ст. – поч. XX ст.*. Монографія. Львів-Винники. [Baitsar, A.L. (2023). *Neohrafiia ta kartohrafiia ukrainських istoriko-heohrafichnykh zemel XII st. – poch. XX st.*. Monohrafiia. Lviv-Vynnyky.]
5. **Вавричин, М., Дашкевич, Я., & Кришталович, У.** (2004). *Україна на стародавніх картах (кінець XV – перша половина XVII ст.)*. Київ: ДНВП «Картографія». [Vavrychyn, M., Dashkevych, Ya., & Kryshthalovych, U. (2004). *Ukraine na starodavnykh kartakh (kinets XV – persha polovyna XVII st.)*. Kyiv: DNVP «Kartohrafiia».]
6. **Вавричин, М., Дашкевич, Я., & Кришталович, У.** (2009). *Україна на стародавніх картах (середина XVII – друга половина XVIII ст.)*. Київ: ДНВП «Картографія». [Vavrychyn, M., Dashkevych, Ya., & Kryshthalovych, U. (2009). *Ukraine na starodavnykh kartakh (seredyna XVII – druha polovyna XVIII st.)*. Kyiv: DNVP «Kartohrafiia».]
7. **Власюк, О.** (2005). Питання українських етнічних територій у працях Володимира Кубійовича. *Народна творчість та етнографія*, 1, 76-84. [Vlasiuk, O. (2005). Pytannia ukrainських etnichnykh terytrii u pratsiakh Volodymyra Kubiiovycha. *Narodna tvorchist ta etnografia*, 1, 76-84.]
8. **Володченко, А., & Шевченко, В.** (2004). *Доісторичні карти України*. Дрезден. [Volodchenko, A., & Shevchenko, V. (2004). *Doistorychni karty Ukrainy*. Drezden.]
9. **Гаврюшин, О.В.** (2011). ГІС у дослідженні історії адміністративно-територіального поділу. *Часопис картографії*, 3, 58-65. [Havriushyn, O.V. (2011). HIS u doslidzhenni istorii administratyvno-terytorialnoho podilu. *Chasopys kartohrafii*, 3, 58-65.]
10. **Дашкевич, Я.** (1988). Україна на картах XIV-XVI ст.: Стан і проблема дослідження. *Історико-географічне вивчення природних та соціально-економічних процесів на Україні*. Київ, 94-100. [Dashkevych, Ya. (1988). Ukraine na kartakh XIV-XVI st.: Stan i problema doslidzhennia. *Istoryko-heohrafichne vyvchennia pryrodnykh ta sotsialno-ekonomichnykh protsesiv na Ukraini*. Kyiv, 94-100.]
11. **Дашкевич, Я.** (1992). Східне Поділля на картах XVI ст. Флора, анотації та іконографія (джерелознавче значення). *Історико-географічні дослідження в Україні*, 2, 13-21. [Dashkevych, Ya. (1992). Skhidne Podillia na kartakh XVI st. Flora, anotatsii ta ikonohrafiia (dzhereloznavche znachennia. *Istoryko-heohrafichni doslidzhennia v Ukraini*, 2, 13-21.]
12. **Дністрянський, М.** (2000). *Україна в політико-географічному вимірі*. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка. [Dnistrianskyi, M. (2000). *Ukraine v polityko-heohrafichnomu vymiri*. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU im. Ivana Franka.]
13. **Зілинський, І.** (1933). *Карта українських говорів з поясненням*. 1:4 000 000. Праці Українського Наукового Інституту. Варшава: Український Науковий Інститут, XIV: Серія фільологічна, кн. 3. [Zilynskyi, I. (1933). *Karta ukrainських hovoriv z poiasnenniam*. 1:4 000 000. Pratsi Ukrainskoho Naukovoho Instytutu. Varshava: Ukrainnyi Naukovyi Instytut, XIV: Serii filolohichna, kn. 3.]
14. *Історичне картознавство України* (2004). Збірник наукових праць. Львів-Київ-Нью-Йорк. [Istorychne kartoznavstvo Ukrainy (2004). Zbirnyk naukovykh prats. Lviv-Kyiv-Niu-York.]
15. **Кисельов, Ю.О., Кисельова, О.О., Нікітіна, О.В., & Хіміч, М.І.** (2024). *Карти України XX сторіччя як індикатор меж Української національної території*. *Науковий вісник Херсонського державного*

- університету: *Географічні науки*, 20, 28-35. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2024-20-4> [Kyselov, Yu.O., Kyselova, O.O., Nikitina, O.V., & Khimich, M.I. (2024). Karty Ukrainy KhKh storichchia yak indyikator mezh Ukrainskoi natsionalnoi terytorii. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu: Neohrafichni nauky*, 20, 28-35. <https://doi.org/10.32999/ksu2413-7391/2024-20-4>]
16. **Менделюк, А.** (2007). Українська етнографічна границя та особливості її формування (за проф. В.О. Гериновичем). *Історія української географії*. Всеукраїнський науково-теоретичний часопис. Тернопіль: Підручники і посібники, 1 (15). [Mendeliuk, A. (2007). Ukrainska etnohrafichna hranytsia ta osoblyvosti yii formuvannia (za prof. V.O. Herynovychem). *Istoriia ukrainskoi heohrafii*. Vseukrainskyi naukovo-teoretychnyi chasopys. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, 1 (15).]
 17. **Лисюк, Т., Ройко, Л., & Терещук, О.** (2024). Історичні музеї як інституції пам'яті в інноваційно-цифровій екскурсійній діяльності України. *Географічний часопис Волинського національного університету ім. Лесі Українки*, 3 (3), 134-142. <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2024.3.14> [Lysiuk, T., Roiko, L., & Tereshchuk, O. (2024). Istorychni muzei yak instytutsii pamiaty v innovatsiino-tsyfrovii ekskursiinii diialnosti Ukrainy. *Neohrafichnyi chasopys Volynskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky*, 3 (3), 134-142. <https://doi.org/10.32782/geochasvnu.2024.3.14>]
 18. **Остапчук, С.М.** (2019). *Картографія: відкрий свою «terra incognita»*. Рівне: Волинські обереги. [Ostapchuk, S.M. (2019). *Kartohrafiia: vidkryi svoiu «terra incognita»*. Rivne: Volynski oberehy.]
 19. **Остапчук, С.М.** (2021). *Рисвянка і рисвянці*. Вид. 2-е, доповнене. Рівне: Волинські обереги. [Ostapchuk, S.M. (2021). *Rysvianka i rysviansi*. Vyd. 2-e, dopovnene. Rivne: Volynski oberehy.]
 20. **Пересадько, В., Попович, Н., & Мартиненко, А.** (2021). Історико-географічне картографування Харківської області у XIX-XX ст. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*, 33, 8-15. <https://doi.org/10.26565/2075-1893-2021-33-01> [Peresadko, V., Popovych, N., & Martynenko, A. (2021). Istoryko-heohrafichne kartohrafuvannia Kharkivskoi oblasti u KhKh-KhKh st. *Problemy bezperervnoi heohrafichnoi osvity i kartohrafii*, 33, 8-15. <https://doi.org/10.26565/2075-1893-2021-33-01>]
 21. *Політична географія України* (1998). Упоряд. та вст. стаття П. Штойка. Львів. [Politychna heohrafiia Ukrainy (1998). Uporiad. ta vst. stattia P. Shtoika. Lviv.]
 22. **Прищепа, О.** (2006). *Вулицями Рівного: погляд у минуле*. Рівне. [Pryshchepa, O. (2006). *Vulytsiamy Rivnoho: pohliad u mynule*. Rivne.]
 23. **Ричков, П.А.** (2008). Давня картографія Рівного XVIII-XIX ст. *Архітектурна спадщина Волині*. Рівне: ПП ДМ, 57-79. [Rychkov, P.A. (2008). Davnia kartohrafiia Rivnoho XVIII-XIX st. *Arkhytekturna spadshchyna Volyni*. Rivne: PP DM, 57-79.]
 24. **Ровенчак, І.І.** (2013). Львів на найдавніших географічних картах. *Вісник геодезії та картографії*, 2, 45-49. [Rovenchak, I.I. (2013). Lviv na naidavnishykh heohrafichnykh kartakh. *Visnyk heodezii ta kartohrafii*, 2, 45-49]
 25. **Сосса, Р.І.** (2007). *Історія картографування території України*. Підручник. Київ: Либідь. [Sossa, R.I. (2007). *Istoriia kartohrafuvannia terytorii Ukrainy*. Pidruchnyk. Kyiv: Lybid.]
 26. **Сосса, Р.І.** (2014). *Топографічне картографування України (1917-2012)*. Монографія. Київ: Наукова думка. [Sossa, R.I. (2014). *Topohrafichne kartohrafuvannia Ukrainy (1917-2012)*. Monohrafiia. Kyiv: Naukova dumka.]
 27. **Black, J.** (2018). *A history of the world from prehistory to the 21st century*. London: Arcturus Publishing Limited.
 28. **Harley, J.B., Woodward, D.** (1998). *The History of Cartography Volume 2, Book 3: Cartography in the Traditional African, American, Arctic, Australian, and Pacific Societies* (Full text of the Introduction by David Woodward and G. Malcolm Lewis). Chicago and London: University of Chicago Press.
 29. **Harley, J.B.** (2001). *The New Nature of Maps: Essays in the History of Cartography*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
 30. **Monmonier, M.** (2018). *How to Lie with Maps*. 3rd Edition. Chicago: University of Chicago Press.

Sergey Ostapchuk

National University of Water Management and Environmental Management,

Department of Geodesy and Cartography

The 1896 plan of Rivne: essence and significance

Keywords: cartographic materials, city map, drawings, place names, symbols, Rivne.

Abstract: In the process of conducting historical, geographical, regional, or retrospective research, it becomes necessary to refer to old cartographic materials. Unlike textual

sources, which are often descriptive in nature and do not always convey spatial features, old maps and plans present information in a concise but extremely informative form, combining accuracy, scale, and clarity. The use of old maps and plans in modern research is not only justified but also extremely necessary for a deep, comprehensive understanding of past realities and their impact on the present.

The object of the study is the 1896 map of Rivne, which is kept in the Rivne Regional Local History Museum and, with the exception of a few brief mentions, has not been described in scientific literature. Therefore, the purpose of this article is to conduct a comprehensive analysis of this cartographic source, which will help to gain a more complete and accurate understanding of the realities of Rivne at the end of the 19th century, when it was part of the Russian Empire and stood out among the twelve county towns of the Volyn Province for its most dynamic socio-economic growth. This plan is handwritten, drawn on a single sheet of paper, in a rectangular frame, according to strict mathematical rules. In the upper right corner of the drawing, in two lines, is the title "Plan. City of Rivne," below it – "1896," and below that – "Scale 100 fathoms" (meaning 1 English inch), and at the bottom left – an orientation line with an arrow pointing north. In the lower right corner is the signature "Drawn by Poruch. Kaverin."

The work presents a general view of the city plan, as well as its fragments covering the central, western, northern, eastern, and southern parts of the city. A comprehensive description and analytical study of the document's content has been carried out. Visual analysis shows that the ramified hydrographic network, which at that time occupied a fairly significant territory, and the main street, a thoroughfare of the city, which was of great military, strategic, and economic importance for Tsarist Russia—the Kyiv-Brest Highway—divided Rivne into several parts: the old city (center), Zamkovy Island, military barracks, Volya, Amerika, Kavkaz, and Hrabnyk. A dense network of roads and alleys, individual objects, features of the relief, hydrography, and vegetation cover have been identified and described. Close attention has been paid to the legend of the plan, which the author has placed in a separate 4-page booklet. In total, the legend contains 40 items. The plan is drawn in neat calligraphic handwriting, which gives it a special elegance.

Lieutenant Kaverin's 1896 plan is a valuable source of comprehensive and unbiased information for learning about the city of Rivne at the end of the 19th century. It reflects the city's appearance, toponymy, and urban planning trends. It is of significant informational value, especially given the meticulous presentation of the names of almost all streets and alleys, as well as the indication of major buildings and objects. At the same time, the study of this documentary record is a necessary component of the inventory of ancient cartography of Rivne, which is complicated by the dispersion of materials and difficult access to the relevant archives

